

UITGEVERIJ EN BOEKHANDEL EN V.B.

1. VAN 1800 OVER DE NADRUKKEN TOT 1850. Omstreeks 1800 verschenen er geen Vlaamse boeken. Zij waren zo goed als verboden onder de Franse republiek en Napoleon. Ook de verre erfgenamen van de grote Plantin (de Moretussen) verrichtten niets meer en verkochten in 1867 hun huis met inboedel en archief als museum aan de stad Antwerpen. Reeds in de achttiende eeuw verkochten ze het recht op sommige uitgaven die het nog konden doen, gegraveerde titelbladen en illustraties inbegrepen, aan nog iets actievere firma's zoals de Verdussens. Deze veilden echter hun voorraden in 1781 en staakten in 1832 alle werkzaamheden.

J.B. Verdussen was een van de negen stichters van de Theresiaanse academie en volgens Floris Prims de geleerdste bibliograaf van zijn tijd. De laatst bekende Verdussen, Henri Pierre, was een bibliofiel. Als Jan Frans Willems in 1836 zijn Belgisch Museum ging oprichten, noemde hij, in een brief aan Jan Baptist David, Verdussen als een van de aan te werven medewerkers.

Verdussen was lid van de Société nationale pour l'encouragement et le développement de la littérature en Belgique, waar de uit Maastricht afkomstige J. Th. Weustenraad de spil van was en ook Pr. van Duyse, C.P. Serrure, F.H. Mertens lid van waren; Verdussen werd burgemeester en volksvertegenwoordiger; hij schreef in 1838, wanneer eindelijk aan de inrichting of herinrichting van het onderwijs gedacht werd, aan de stichters van een Jezuïetencollege: „Ne faire aucun usage de notre langue flamande dans les leçons et les thèmes aux trois ou quatre classes inférieures, ne rencontrera jamais mon approbation”.

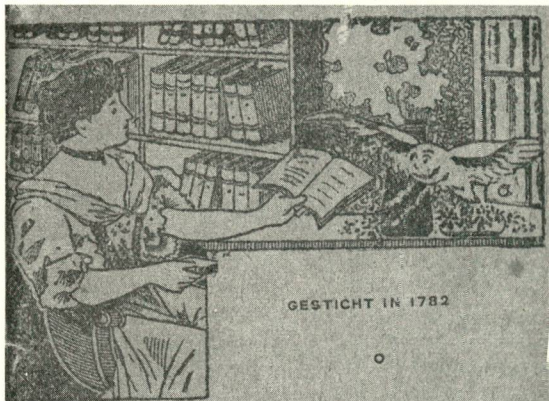
Het glorieuze verleden was wel grondig opgeruimd. Als tijdens Napoleon de handel op Engeland verboden werd en er niets mocht worden ingevoerd, zonder dat voor hetzelfde bedrag werd uitgevoerd, waren oude boeken een gemakkelijke waar om een licentie voor invoer te verkrijgen. Er werden grote vrachten van opgekocht tegen spotprijzen, voor een veel hoger bedrag aangegeven en eenvoudig in zee geworpen. Zo verdwenen o.a. de laatste exemplaren van de beroemde Acta Sanctorum, die pas in 1863 herdrukt zouden worden.

Dan kwam Waterloo (1815). J. Sacré, de zoon van een befaamd horlogemaker, oefende eerst het beroep van zijn vader uit, maar vestigde zich in 1816 als drukker en boekhandelaar in Aalst, waarbij hij zich vooral op de verkoop van toneelstukken toelegde, getuige een Lyste van acht bladzijden met de vermelding: Alle deeze Tooneelstukken en Boeken zijn alle origineele Hollandschen druk: men kan bij hem ook alle oude en nieuwe Tooneelstukken bekomen. Hij gaf een brochure van P.A. van den Broeck uit: Nadeelige gevolgen van de onverschilligheid der Vlamingen en Brabanders omtrent hunne moedertaal, en noodzakelijkheid, dat zij dezelve beoefenen (1817). In 1826 begon hij

met zijn Almanak voor Blijgeestigen, onder het motto : Neen ! Neêrland staat zijn taal niet af, en verhuisde hij naar Brussel.

In Antwerpen ontstond er een onderwijzersgenootschap, min of meer in navolging van de Nederlandse maatschappij Tot Nut van 't Algemeen, dat een tijdschriftje en boeken uitgaf. In Gent kwam er een universiteit. Van enig belang is ongetwijfeld de Mechelaar François Hanicq, die zich in zijn hoofd had gezet de grootste uitgever van de katholieke wereld te worden. Hij onderwierp, met de hulp van het aartsbisdom, zijn voorvaderlijk fonds aan een grondige revisie. Als de Moretussen in 1837 toch nog eens een Missale Romanum uitgaven waarvan de correctie nog al wat te wensen overliet, was Hanicq er als de weerlicht bij om een lijst van errata op te maken en aan boekhandelaren en andere belangstellenden te verzenden. Hij maakte zich meer verdienstelijk door zijn Comité voor verspreiding van goede boeken, met J.B. David en de latere aartsbisschop Sterckx en onder het patronaat van mgr. De Ram, de latere rector van de Leuvense universiteit, die vreesden onder het Nederlands bestuur het protestantisme in de Vlaamse gewesten veld te zien winnen. Gedurende de eerste vier jaren van zijn bestaan gaf het Comité 33 boeken uit, waarvan sommige herhaaldelijk herdrukt werden, b.v. De godvrezende Boerin of Leven van Agatha Deschamps nog in 1839 en '43. De meeste uitgaven werden vrij slordig uit het Frans vertaald. Ruusbroec werd Rusbroche.

Deze „goede boeken” stonden niet zo ver boven de populaire almanakken die in de meeste gezinnen de enige lectuur vormden, en de blauwboeken die in de tweede helft van de achttiende eeuw vooral te Antwerpen, daarna ook te Gent gedrukt werden, zeer oude verhalen als Ourson en Valentijn, naast vakboeken als Den Volmaakten Brandewijnstoker en dergelijke, die van Nederlandse uitgevers werden overgenomen. De Gentse uitgeverij van blauw-

GESTICHT IN 1782

CATALOGUS

DER UITGAVEN VAN HET HUIS
SNOECK DUCAJU & ZOON
RIETSTRAAT, 70
GENT

boeken leefde tot in de twintigste eeuw voort in de oude firma Snoeck, die ook haar almanak bleef verspreiden en zelfs werk van Teirlinck en andere moderne auteurs uitgaf.

Er werden wel enorme oplagen van Franse boeken gedrukt. Zich misschien herinnerend dat Nederland in de zeventiende en achttiende eeuwen een centrum was geweest voor het uitgeven van Franse boeken, heeft Willem I in België het oprichten van papierfabrieken en drukkerijen bevorderd, ook van uitgeverijen die de gehele contemporaine Franse literatuur nadrukten en over Europa verspreidden, ook nog na 1830.

Volgens de *Messenger des Sciences historiques de Belgique* verschenen in 1839 slechts 300 oorspronkelijke werken in België, waarvan 88 Vlaamse. De Brusselse boekhandelaar Muquardt kon in 1838 in de *Bibliographie* die hij uitgaf op 629 titels slechts 5 Vlaamse vermelden. Hij beklagde er zich over, dat de uitgevers van Vlaamse boeken zich de moeite niet gaven hem in te lichten.

In 1834 schreef Stendhal uit Italië aan Sainte-Beuve: „Rome et moi, nous ne connaissons la littérature française que par l'édition belge”. Nauwelijks was de eerste aflevering van Thiers' *Histoire du Consulat et de l'Empire* te Parijs verschenen, of er zagen bij zeven Belgische firma's nadrukken het licht met een totale oplage van 74.000 exemplaren. De grote tijdschriften, *Le Globe*, de *Revue Britannique*, de *Revue de Paris*, de *Revue des Deux Mondes*, werden in België opnieuw gezet en gedrukt en tegen een fabelachtig lage prijs verkocht. De Franse regering weigerde aanvankelijk hier iets aan te doen. Guizot verklaarde in de Kamer dat een idee, eenmaal bekend, aan het publiek toebehoorde. In het Belgische parlement werden de nadrukkers verdedigd door volksvertegenwoordiger Th. Verhaegen, de stichter van de Brusselse universiteit (die zich o.a. tegen de eenmaking van de Nederlandse spelling verzette). Hij zag in de nadruk een middel tot populariteit, een werktuig om de invloed van het Franse genie te verbreiden door de prijs van de boeken te verlagen en in het bereik van de kleinste beurzen te brengen. Er werd pas in 1852 een eind aan gemaakt.

In veel mindere mate en voor eigen lokaal gebruik werden, wanneer de Vlamingen zich gingen bezinnen, ook Nederlandse boeken nagedrukt: Tollens, Helmers, Van Lennep, de *Camera Obscura* en Weilands *Nederduitsch Letterkundig Woordenboek*, dat door Van Dieren te Antwerpen in 1843 tegen een vierde van de Nederlandse prijs op de markt werd gegooid, „om het Vlaamsch hier te lande te doen herleven”. Hij schreef aan de Nederlandse uitgevers dat hij „geen enkel exemplaar in Holland zal debiteren”, als zij duizend exemplaren van hem afkochten. Te Breda werd door de douane een wagen ontdekt vol Helmers en Tollens; de vervoerder en de herbergier aan wie hij zijn waar moest afleveren, werden met 64.100 florijn beboet. De literatuur leefde, als men dat leven noemen kan, nog voort op het toneel. In menige stad en dorp vegeteerde nog een rederijkerskamer of toneelvereniging. P.J. de Borchgrave en J.B. Hofman schreven er nog voor op het einde van de achttiende eeuw en gaven daarna nog hun „dichtstukjes” uit. De jongeren keerden zich af van de rederijkerij en kwamen daar voor uit in de tijdschriften die ze oprichtten, eerst te Gent: Blom-

maert en Serrure stichtten er in 1833 de Nederduytsche Letteroefeningen, F. de Vos, later Rens, leidde het Letterkundig Jaarboekje. D.J. van der Haeghen, erelid van De Tael is gantsch het volk, stelde zijn Gazette van Gent, die in 1667 werd opgericht, ten dienste van de opkomende Vlaamsgezinden en hun mededelingen; in 1836 drukte hij ze over in Bydragen der Gazette van Gent, die in 1840 werden opgevolgd door Kunst- en Letterblad. In 1837 richtte Willems te Gent met staatssteun zijn Belgisch Museum op, waarna, in 1840, David te Leuven zijn Middelaer lanceerde, met als hoofddoel te „bemiddelen” in de strijd om een uniforme spelling en het onderwijs te bevorderen. Ondertussen was te Antwerpen een groep romantici opgestaan, H. Conscience, J.A. de Laet, J. van Ryswyck, P.F. van Kerckhoven, die voor een groter publiek in 1840 De Noordstar oprichtten.

Te Antwerpen gaf Conscience voor eigen rekening in 1837 de eerste Vlaamse roman In 't Wonderjaer uit en de verhalenbundel Phantazy, de eerste gedrukt door de weduwe Schoeseters, de tweede door L.J. de Cort, die in 1838 ook De Leeuw van Vlaenderen voor hem drukte. Hij kreeg op het Wonderjaer 241 intekenaars, op Phantazy 279, wat hem een gevoelig verlies bezorgde, op de Leeuw 490, wat hem 10 fr. boni gaf. Hij vond dan een uitstekend uitgever in Ernest Buschmann, die te Antwerpen de nog steeds bestaande voorbeeldige drukkerij oprichtte, en daarna in de drukker Van Dieren, die uit Noord-Brabant overkwam en de eerste alle dagen verschijnende Vlaamse krant, Het Handelsblad, stichtte.

2. TWEEDE HELFT VAN DE 19de EEUW. Boekhandelaren die hun naam enigszins waardig zijn, moeten we vooral te Gent zoeken. De gebroeders Van Gothem stichtten er omstreeks 1830 een boekhandel (in 1833 voor het eerst vermeld in de Wegwijzer van Gent), later bij de St.-Niklaaskerk, het eigendom van E. van Gothem, in 1900 in de Voldersstraat, in 1935 op de Kouter, het eigendom van Van Rijsselberghe & Rombaut, daarna van Rombaut-Fecheyr. De schrijver P. Geiregat richtte er een boekhandel op, die in 1855 werd overgenomen door W. Rogghé, die een voorname rol speelde in het lokale cultuurleven en merkwaardige Gedenkbladen naliet (Gent 1898); hij deed de zaak in 1875 over aan J. Vuylsteke.

Eveneens te Gent gevestigd was A. Hoste, drukkerboekhandelaar en uitgever van de gezusters Loveling, K.L. Ledeganck, M. Rooses, D. Sleenckx, J. van Beers, de Vlaamse Bibliophilen, het folkloristisch werk van Alfons de Cock.

Een belangrijke zaak was die van A. Siffer, in 1887 overgenomen van boekhandel Leliaert. Siffer was tot 1914 de uitgever van de Koninklijke Vlaamse Academie en van de werken van L. de Boen van Het Belfort, dat hij mede redigeerde en dat in 1900 versmolten werd met Dietsche Warande. Hij was zeer bevriend met Willem de Vreese en vergezelde hem op zijn reizen voor de Bibliotheca Neerlandica Manuscripta. Zijn zaak werd in 1933 overgenomen door Standaard Boekhandel. Belangrijk was ook het antiquariaat Vydt, dat op het eind van de Eerste Wereldoorlog werd geliquideerd.

In kleinere steden en zelfs te Antwerpen was de boekhandel haast onbestaande. Streuvels heeft eens de lof gezongen van de Oostendse boekhandelaar

die hem de Reclamboekjes leverde waaruit hij de wereldliteratuur leerde kennen; een brave man, schreef hij, die altijd vergat zijn rekeningen te innen. En Timmermans heeft ons de Lierse boekhandel uit zijn jeugd beschreven, waar op een middag eens een inktpotje in de uitstalling omviel, zodat de hele voorraad bedorven was en de boekhandel werd opgegeven. In deze stad was nochtans de firma Jozef van In & Co gevestigd, uitgeverij van schoolboeken, in 1828 door de gebroeders Charles en Jozef van In gesticht. Het lijkt bijna of er meer uitgevers dan boekhandelaren waren. Te Roeselare gaf J. de Meester o.a. Gezelle uit. H. de Seyn-Verhougstraete, eerst te Roeselare, van 1892 tot 1910 te Aalst, gaf de eerste werken van Hélène Swarth uit, werken van I. Teirlinck, R. Stijns, Pol de Mont, V. dela Montagne, het volledig werk van mevrouw Courtmans in tweeëntwintig delen, de nagelaten gedichten van P. van Duyse, het volledig werk van K.L. Ledeganck. L. Janssens te Antwerpen gaf stukken uit voor het liefhebberstoneel en G. Janssens poogde in de periode van de Eerste Wereldoorlog een belangrijke uitgeverij te stichten, vooral door nadrukken.

3. VAN HET EINDE VAN DE 19de EEUW TOT AAN DE TWEEDE WERELDOORLOG. In 1892 werd te Antwerpen de eerste grote boekhandel gesticht, de Nederlandsche Boekhandel, op initiatief van Max Rooses, door de Nederlandse uitgevers Warendorf, Tadema en Schillemans. De eerste directeur, de Nederlander L.H. Smeding, werd ook de eerste voorzitter van de in 1929 gestichte vakvereniging van Vlaamse uitgevers en boekhandelaren, de Vereniging ter bevordering van het Vlaamse boekwezen. De Nederlandsche Boekhandel importeerde Nederlandse boeken, maar gaf er ook sporadisch uit. Uit deze boekhandel zijn enerzijds de francofone uitgever Van Oest voortgekomen, anderzijds Van der Leest, die te Brussel de boekhandel Gudrun mede oprichtte, en Resler, die te Brugge in boekhandel De Reyghere ging werken.

Te Antwerpen begon Lodewijk Opdebeek omstreeks 1900 vooral kinderboeken uit te geven. In 1909 begon Leo Kryn te Brussel zijn boekhandel en uitgeverij (o.a. het werk van Lodewijk de Raet). Datzelfde jaar nam A. de Groeve de uitgeverij Kerlinga over, die voortaan Boek- en Kunsthandel St. Michiel zou heten. Hij gaf o.a. werk van C. Verschaeve, J. de Cock en E. Vermeulen uit. Te Maldegem begon Victor de Lille in 1897 met een goedkope bibliotheek, de Duimpjesuitgave; hij bracht het eerste boek van S. Streuvels, ook o.a. werk van mevr. Courtmans en F. Timmermans.

De grondslag voor een actievere Vlaamse boekenproductie werd onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog gelegd, in de crisis van het activisme en de Frontbeweging van de Vlaamse soldaten. J. Lannoo was als drukker te Tielt reeds werkzaam sedert 1909; korte tijd was A. Geerardijn te Brugge actief; we noemen verder De Sikkel (1919) te Antwerpen en de Standaard-Boekhandel (1924) te Brussel, aanvankelijk eerst boekhandel, daarna zeer produktief uitgever. Te Turnhout begonnen drukkersuitgevers als Brepols en Proost naast of in de plaats van hun kerkboeken die eertijds, d.i. sedert Plantin, een Belgische specialiteit vormden, ook andere boeken uit te geven. In 1932 stichtte L. van

DIT IS HET
Duimtjesblad

dat gelijk Duimtje uit de kinderlegende overal onder de deur kruipt en de groote nieuwtjes in 't fijn geeft, die men verkrijgt gelijk nieuwjaarduimtjes. N° 61

KRONIJK.
23 · 20 MAART 1898.

Vlaming, binst dit boekje ter pers lag, werd in 's lands Kamer de eindzege praal uwer moeder fale gepleten.

Vergeet nooit wat die strijd van bijna drie vierden eener eenw gekost heeft.

Nu dat het uitgemaakt is dat Jan Brito van Brugge de allereerste drukker was, moet hij ten minste een standbeeld krijgen in zijne geboortestad.

Het moet het eerste groot feest zijn na de inhuldiging der Zeehaven.

De stad van Bredel en De Coninck van Simon Steven en Hans Menlinck heeft reeds veel bruidschatten aan hare beroemde kinderen moeten betalen. — Eereverplicht.

Vrede in Frankrijk, vrede in Europa.

Dat spreekwoord heeft echter de groote betekenis niet meer van vroeger.

Intusschen riekt het overzee sterk naar buskruid. Nankel Sam wil het eiland Cuba vrij en Spanje wil het niet loslaten.

7^e Boekdeel.

Mevr. COURTMAANS.

DE ZWARTE HOEVE.

Maldeghem. — Druk VICTOR DE LILLE. — 1898.

Hoorick een technische uitgeverij en boekhandel Simon Stevin. De Uitgeverij Manteau wordt opgericht in 1938. De uitgever K. Goossens te Mechelen (Het Kompas) gaf de goedkope Feniksreeks uit, Antoon Thiry brengt de reeks Die Poorte. Hiernaast moeten we de boeken vermelden die aan hun leden worden verstrekt door het Willemsfonds te Gent en het Davidsfonds te Leuven (in 1950 o.a. Ernest Claes in 81.000 exemplaren).

Met dit alles kreeg de Vlaamse uitgeverij meer omlinjnde vormen en er komen langzamerhand ook meer boekhandels. Als richtsnoer voor de lezers en vooral voor de openbare bibliotheken, die vrij laat in de twintigste eeuw eindelijk op iets grotere schaal werden opgericht, gaf het Algemeen Secretariaat voor Katholieke Boekerijen sedert 1923 een tijdschrift Boekengids uit (waarnaast in 1953 het onafhankelijke bibliografische tijdschrift Lektuurgids zal worden opgericht).

In 1929 deed zich de noodzaak gevoelen om tot de oprichting te komen van een eigen Vlaamse vakorganisatie (naast de in België reeds bestaande Cercle Belge de la Librairie van 1883 en het Syndicat des Editeurs Belges van 1921). Het initiatief tot de Vlaamse vakvereniging kwam merkwaardigerwijze van twee schrijvers, A. Vermeulen en M. Roelants. Naam (Vereniging ter Bevordering van het Vlaamse Boekwezen) en reglement werden geïnspireerd door die van de gelijksoortige, veel oudere Nederlandse instelling (Vereniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels). Tussen beide verenigingen werd mettertijd een akkoord gesloten tot wederzijdse erkenning van reglementen. Tot de stichters van de Vlaamse vereniging behoorden M. de Meyer

van Standaard-Boekhandel, A. Geerardijn uit Brugge, Leo Kryn uit Brussel, J. Lannoo uit Tielt, H. Oosterwijk van boekhandel Zonnewende te Kortrijk, de uitgever L. Opdebeek en zijn zoon Gabriel en de uitgever A. Roggen uit Antwerpen, W. Rombout uit Gent, L. Smeding uit Antwerpen, L. Symons van de Vlaamsche Drukkerij te Leuven, J. van der Leest van de boekhandel Gudrun te Brussel, J. Verhelst uit Gent, E. de Bock van de uitgeverij De Sikkel uit Antwerpen. Smeding was de eerste voorzitter. De vereniging groeide van 22 leden in 1929 tot 842 in 1974 (134 uitgevers, 655 boekhandelaren en 53 monopoliehouders of importeurs). Kort voor de oprichting van de Vereniging verscheen bij De Sikkel te Antwerpen het eerste nummer van De Boekenkast, Nieuwsblad voor het Nederlandsche boek in Vlaanderen, met de bedoeling „de in onze taal in Vlaanderen verschijnende boeken en die, in Nederland verschijnende, welke voor ons van belang worden geacht”, bekend te maken. Van 15 oktober 1929 af werd dit blad het maandelijks orgaan van de nieuwe vereniging, tot februari 1933, wanneer de Vereniging haar eigen Mededeelingen begon te publiceren en De Boekenkast nog enige jaren gezamenlijk werd uitgegeven door Het Kompas te Mechelen, Standaard-Boekhandel en De Sikkel te Antwerpen. Medewerkers waren L. Simons van de Wereldbibliotheek, J. Lebeer, F.V. Toussaint van Boelaere, R. Brulez, L. Zielens, G. Walschap, P. Kenis, M. Roelants, Wies Moens, F. de Pillecyn, E. Claes; Marnix Gijzen voerde enige tijd de redactie. Tot de vruchtdragende activiteiten van de Vereniging behoorden de jaarlijkse boekenbeurzen te Antwerpen (sedert 1932), te Brussel (sedert 1960) en elders en het uitgeven van de jaarlijkse gemeenschappelijke catalogus Het Boek in Vlaanderen (eerste uitgave : 1930).

4. DE VLAAMS-NEDERLANDSE VERHOUDINGEN - DE VLAAMSE AUTEURS EN DE VLAAMSE UITGEVERIJ. Vlaamse auteurs laten ook nu nog vaak hun werken bij Nederlandse firma's verschijnen. Er zijn goede redenen voor : het geringere aantal boekenkopers in Vlaanderen en in verband daarmee de relatieve achterstand van boekhandel en ook van het recensiewezen, al besteden sedert enige jaren de Vlaamse kranten, televisie en radio heel wat meer aandacht aan boeken. Het komt dan ook nog vaak voor, dat een beginnend auteur een boek bij een Vlaamse uitgever laat verschijnen, maar - wanneer succes blijkt - van een Nederlandse uitgever aanbiedingen krijgt waar hij gaarne op ingaat.

Reeds in de 17de eeuw hebben Sanderus, Leroy en anderen hun werken boven de Moerdijk laten uitgeven. Dat gebeurde weer geregeld, wanneer de Vlaamse literatuur op een hoger peil gekomen was met Van Nu en Straks, S. Streuvels, C. Buysse, K. van de Woestijne, H. Teirlinck. De toestand is enigszins te vergelijken met die in Zwitserland, waarvan de bellettrie vaak uitgegeven wordt hetzij in Frankrijk hetzij in Duitsland, terwijl de autochtone uitgevers zich vooral over historische en andere lokale onderwerpen ontfermen. In België moet de Franse nog veel meer dan de Vlaamse bellettrie haar toevlucht zoeken over de grens, erger, de auteurs zoeken daar een gunstiger klimaat : Maeterlinck, Plisnier, Mallet-Joris... De Franstalige Belgische boekhandelaar slaat geen

VLAAMSCHE BIBLIOTHEEK ONDER LEIDING VAN EMMANUEL DE BOM

[10]

UITGEGEVEN DOORDE MAAT-
-SCHAPPIJ VOOR GOEDE & GOED-
KOOPE LECTUUR-AMSTERDAM

boeken in die niet uit Parijs komen, hij krijgt ze vaak automatisch toegezonden door een grossier. Waartoe dat in het eigen land aanleiding kan geven, blijkt uit een destijds ingesteld onderzoek (in Vlaanderen door de Eeuwen heen, 1951).

Van een in Nederland verschenen boek van C. Buysse werden twee dozijn exemplaren verkocht in België, waarvan tien aan de Antwerpse volksbibliotheken. Van een herdruk van Maria Speermalie van H. Teirlinck werden in 1947 in Nederland 3048 exemplaren verkocht, in Vlaanderen 3, de volgende jaren resp. in Nederland 0, 8 en 18, in Vlaanderen 62, 57, 47. De Nederlandse firma P.N. van Kampen en Zoon schatte dat Vlaanderen iets meer dan een vierde van het werk van W. Elschot afnam.

De toestand is sedertdien verbeterd; hij was bovendien mede te wijten aan een verwaarlozing door de Nederlandse uitgevers van de mogelijke Vlaamse markt. Nog onlangs meende een Vlaams schrijver heftig te moeten uitvallen tegen de Vlaamse boekhandelaren, die er niet voor gezorgd hadden dat van zijn boek een noemenswaardig aantal in Vlaanderen verkocht was. Hij wist niet dat de Nederlandse uitgever de gehele oplage in Nederland had uitverkocht, voor hij de moeite nam om de meer verwijderde en hem minder bekende Vlaamse boekhandel te gaan bewerken. Het is ook gebeurd dat de bestelling van een aantal exemplaren van een Vlaams boek voor de Vlaamse openbare bibliotheken niet kon doorgaan, doordat de Nederlandse uitgever nog maar een matige voorraad had die hij liever aan de boekhandelaren uit zijn omgeving verkocht dan met een hogere exportkorting naar België. Aldus is er ook heel wat te doen geweest over de nieuwe Nederlandse catechismus. In Tijdingen, het tegenwoordige orgaan van de Vlaamse Vereniging, protesteerden de boekhandelaren er-

Boekenbeurs in de jaren 1930 aan de stand Die Poorte van A. Thiry. Van links naar rechts : mevrouw A. Thiry, L. Kryn, C. Huysmans, een onbekende, A. Thiry.

Invoer

Uitvoer

tegen dat zij van de 300.000 exemplaren die van de pers gekomen waren, er met moeite 5.000 hadden kunnen krijgen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen de grenzen gesloten waren en er een grote behoefte was aan lectuur, leek het ondanks de papierschaarste, of de Vlaamse uitgevers een achterstand gingen inhalen en of de in Nederland uitgegeven Vlaamse schrijvers weer naar Vlaanderen kwamen.

Daar dreigde een eind aan te komen, toen de Nederlandse regering na de oorlog in verband met deviezen moeilijkheden ging maken voor de import van boeken uit België. De moeilijkheden werden door de Vlaamse beroepsvereniging in samenwerking met de Nederlandse vereniging overwonnen. (Er was overigens reeds tijdens de oorlog overleg gepleegd, toen de bezetting de import van boeken uit Nederland in België onmogelijk dreigde te maken. Er werd te Antwerpen een orgaan op touw gezet om het boekenverkeer Nederland-België te kanaliseren, dat na de oorlog werd veranderd in een Centrale voor Import en Export van Boeken, die niet alleen het verkeer Nederland-België-Nederland, maar ook het boekenverkeer in Vlaanderen ging organiseren).

75 % van de Nederlandstalige uitgaven die hier momenteel op de markt zijn, zijn afkomstig uit Nederland. (De verhouding is fundamenteel niet ongunstig; we komen van een verhouding 90 / 10.) Anderzijds neemt ook de export naar Nederland allengs toe. Hierna enkele vergelijkende cijfers :

Uitgeverij Wiek Op op de Boekenbeurs in 1938.

	Invoer	Uitvoer
	uit Nederland	naar Nederland
1935	7.631.000 fr.	4.088.000 fr.
1950	72.536.000 fr.	20.019.000 fr.
1955	96.020.000 fr.	35.454.000 fr.
1960	149.649.000 fr.	61.405.000 fr.
1965	260.971.000 fr.	139.966.000 fr.
1967	298.221.000 fr.	148.707.000 fr.
1968	340.708.000 fr.	145.912.000 fr.
1969	400.883.000 fr.	199.747.000 fr.
1970	457.840.000 fr.	242.143.000 fr.
1971	522.446.000 fr.	287.732.000 fr.
1972	696.000.000 fr.	314.000.000 fr.
1973	895.000.000 fr.	588.000.000 fr.

5. NA DE TWEEDE WERELDOORLOG. De gunstige sfeer die t.a.v. de lectuur in de oorlog - ingevolge de omstandigheden - was ontstaan, zwakte na 1945 geleidelijk weer af, bleef echter een peil behouden, hoger dan het vooroorlogse. Dit moest de basis worden om de verdere uitbreiding te verzekeren. Kort na 1945 ontstonden uitgeverijen zoals Heideland (Hasselt), Arbeiderspers-Reinaert Uitgaven (Brussel), Ontwikkeling (Antwerpen). Uitgeverijen als Desclée de Brouwer (Brugge), Nederlandsche Boekhandel (Antwerpen), Lannoo (Tielt) maakten een nieuwe start. In het kader van de democratisering van de lectuur dient te worden gewezen op het verschijnsel (van 1947 af) van de zg. „reeksen” (bv. Juwelen- en Triomf-reeks), waarbij de koper zich verplicht tot afname van een bepaald aantal (door de uitgever gekozen) boeken per jaar. Kwalitatief kon het peil van deze reeksen op de duur niet worden volgehouden tegen de vrij lage prijzen die vastgesteld waren, maar voor het invoeren van lectuur in vele gezinnen hebben deze uitgaven hun nut gehad. In 1949 werd de Boeken-gilde De Clauwaert (Leuven) opgericht die zich ten doel stelde : het uitgeven van een vijftal nieuwe werken van Vlaamse auteurs per jaar. Ook met dit initiatief werd (en wordt) baanbrekend werk verricht ten bate van de literatuur in Vlaanderen. Op het ogenblik dat de - wel eens als rem op de lectuur voorgestelde - televisie haar intrede in Vlaanderen deed (1954), waren er reeds de goedkoop geprijsde pocket-reeksen, die de stoot konden opvangen : eerst Nederlandse uitgaven (vooral de Prisma-boeken), later ook de Vlaamse Pockets (Heideland), de goedkope Arbeiderspers-Reinaert-uitgaven, Mantau-pockets, e.a. Ook hier kwam de Vlaamse uitgeverij dus mee.

Boekenbeurs in de Stadsfeestzaal te Antwerpen in 1967.

De uitbreiding van het onderwijs op alle niveaus heeft ook haar invloed op de uitgeverij: de tijd is ver (1932) dat het middelbaar onderwijs in de Nederlandse taal werd ingevoerd en de uitgevers nauwelijks in staat waren de scholen te bevoorraden met in Vlaanderen uitgegeven boeken.

Het jeugd- en kinderboek krijgt een (verdiende) betere verzorging, in Vlaanderen worden platenboeken uitgegeven, kunstboeken, woordenboeken, belangrijke religieus-katholieke uitgaven blijven verschijnen. Er komen eigen uitgaven van encyclopedieën (Standaard; en een Nederlandstalige uitgave van de Grote Larousse-encyclopedie bij Heidelberg, waarmee eind 1971 een begin is gemaakt). Standaard lanceert hier ook het systeem van de naslagwerken die in wekelijkse afleveringen verschijnen en oplagen halen van vele tienduizenden.

In verband met de democratisering van de lectuur en de verspreiding van het boek hebben sedert 1932 boekenbeurzen een grote rol gespeeld. De eerste boekenbeurs voor Vlaanderen werd door de Vereniging ter bevordering van het Vlaamse Boekwezen te Antwerpen georganiseerd in 1932 en haalde een bezoekersaantal van om en nabij de 10.000; in 1958 was het bezoekersaantal gestegen tot ca. 40.000; in 1974 werd een cijfer van bij de 90.000 bezoekers genoteerd. Te Brussel liep het bezoekersaantal van een gelijksoortige beurs op van 12.500 in 1960 tot 37.500 in 1970. Antwerpen en Brussel waren bovendien voorlopers voor tientallen beurzen die op kleine schaal thans alom in Vlaanderen worden georganiseerd door boekhandelaars, in samenwerking met gemeentebesturen, culturele verenigingen, scholen, openbare biblio-

theken, e.d.m. Hun aantal moet thans per jaar om en nabij de 250 bedragen. Dit zijn evenwel kernen van intense belangstelling voor het boek en initiatieven die sporen nalaten.

Merkwaardig is in dit verband ook dat de expansie op het gebied van de boekenverkoop zich minder manifesteert door de oprichting van grote nieuwe boekhandels in belangrijke steden, dan wel door de uitbreiding van kleinere zaken in kleine centra en gemeenten in Vlaanderen.

De steeds toenemende vrije tijd en de grotere verbreiding van de welvaart werken inmiddels in het voordeel van de lectuur. Ook al is de evolutie van de wereldboekenproductie zoals wij die tegenwoordig kennen in zekere zin minder gunstig voor het Nederlandse en dus ook voor het Vlaamse boek (er is de steeds grotere verspreiding van het Engels als taal van de wetenschap), toch nam de Vlaamse boekenproductie op verheugende wijze toe. Van de in 1919 in de Bibliographie de Belgique vermelde boeken zijn er 17 % (386) Nederlandstalig en in 1973 was dat ca. 62.10 % (5.560) geworden wat normaal de verhouding tussen Nederlands- en Franstaligen in België weergeeft. Volgens een statistiek van het ministerie van Post, Telefoon en Telegraaf zijn er tegenwoordig in België ruim 4.100.000 abonnees op Nederlandstalige kranten en tijdschriften, tegen ruim 3.300.000 op Franstalige. Zulke cijfers stemmen tot een zekere goedkeuring, maar nog niet tot volle tevredenheid, als we bedenken dat de totale boekenproductie in België, vergeleken met die van andere landen, nog vrij gering is (8953 titels in 1973 t.o. 11.000 in Nederland, 22.000 in Frankrijk, ca. 25.000 in de Bondsrepubliek Duitsland, enz.).

Aangezien Vlaanderen in sterke mate aanleunt bij Nederland in verband met al wat op het gebied van het boek gebeurt, hoeft het geen verbazing te wekken dat het verschijnsel concentratie en fusie (dat in Nederland tijdens het voorbije decennium sterk heeft doorgewerkt) niet ongemerkt aan het boekbedrijf in Vlaanderen is voorbijgegaan. Het heeft zich het eerst merkbaar gemaakt in de sector van de import van het Nederlandse boek, waar het in bepaalde gevallen tot een hergroepering van de hier bestaande exploitaties van Nederlandse fondsen is gekomen. Maar de druk van grote Nederlandse concerns op de Vlaamse markt heeft zich ook doen gevoelen in de vorm van het aantrekken van Vlaamse uitgeverfondsen. Ook al kan aan een dergelijke vorm van samenwerking het gunstig aspect verbonden zijn van betere kansen op de Nederlandse markt voor Vlaamse uitgaven, in vele gevallen hebben Vlaamse uitgevers de voorkeur gegeven aan het behoud van hun zelfstandigheid en hebben zij, ofwel op financieel, ofwel op administratief vlak, aansluiting bij elkaar gezocht. Voorbeelden hiervan zijn de samenwerking die in 1970 tot stand kwam tussen de uitgeverijen Heideland-Orbis en Desclée de Brouwer en de administratieve samenwerking, die van 1971 af bestaat in een Uitgeverscentrum te Kapellen, waarvan o.m. De Nederlandsche Boekhandel, Patmos, De Sikkel en L. Opdebeek deel uitmaken. We dienen erop te wijzen, dat enkele Vlaamse uitgeverijen in Nederland een eigen vestiging hebben, die meteen ook de belangen waarneemt van andere Vlaamse firma's. Verder beschikt de Standaard in Nederland over een keten van een vijftigtal eigen boekhandels die onder deze naam gevoerd worden; Vlaanderen telt er zestien.

Samenvattend kan gesteld worden dat de situatie in het Vlaamse boekbedrijf gunstig is, wanneer men er rekening mee houdt dat gedurende de halve eeuw die achter ons ligt gewerkt diende te worden aan het vullen van bressen, aan het inhalen van een achterstand die zijn oorsprong vond in ongunstige historische, sociale en economische omstandigheden. En wanneer hier niet voortdurend werd gesproken over Boek en V.B., toch zal het duidelijk zijn dat beide zaken voortdurend op elkaar hebben ingewerkt en zich ook aan elkaar hebben kunnen optrekken.

LITERATUUR: H. Dopp, *La contrefaçon des livres français en Belgique, 1815-1853* (1932); - V. Delecourt, *Over den nadruk van Fransche boeken in België, zynen schadelijken invloed, en de gemakkelikhed zyner afschaffing, door eenen liberael* (1846); - W. Rogghé, *Gedonkbladen* (1898); - *Het boek in Vlaanderen* (1930-); - E. de Bock, *Het Nederlandse boek, overzicht van zijn geschiedenis* (1939); - E. de Bock, *Het boekwezen sedert 1800, in Vlaanderen door de eeuwen heen* (1951); - *Schrift Uitgeverij. Een werkdocument I*, speciaal nummer van *Totems*, jg. 2, nrs. 7-8 (februari-15 april 1970); - A. Wouters, *De Uitgeverij in Vlaanderen*, in *Kultuurleven* (juli 1971, p. 592-594 en oktober 1971, p. 769-778); - J. Ducheyne, *Boeken van noord naar zuid, van zuid naar noord in Dietsche Warande en Belfort* (1975).

EUGEN DE BOCK